

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران

معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی مستندات قرآنی و روایی مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر با تأکید بر

بیانات مقام معظم رهبری

مدظله العالی

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر فاطمه قنبری

نگارنده:

سمانه ذاکری

سال تدوین:

۱۴۰۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

سپاس خدای را بر آنچه از وجود مبارکش به ما شناسانده و بر آنچه از شکرش به ما الهام فرموده، و بر آن درهای دانش که به پروردگاری‌اش بر ما گشوده و بر اخلاص‌ورزی در توحید و یگانگی‌اش ما را رهنمون شده و قلب ما را از الحاد و شک در کار خودش دور داشته، چنان سپاسی که با آن در حلقه سپاسگزاران از بندگانش زندگی بگذرانیم؛ و با آن، بر هر که به خشنودی و بخشایش او پیشی جسته، سبقت گیریم، سپاسی که تیرگی‌های برزخ را به سبب آن، بر ما روشن کند و راه رستاخیز را به سبب آن بر ما آسان نماید و موقعیت و جایگاه ما را نزد گواهان آن روز، بلند گرداند، در روزی که همه سزای عمل خود بینند، بدون آنکه بر کسی ستمی رود، روزی که هیچ دوستی چیزی از عذاب و کیفر را از دوست خود دفع نکند و هیچ ستمکاری یاری نشود، سپاسی که، چون چشم‌ها در آن روز خیره شود، سبب روشنی دیده ما گردد و هنگامی که چهره‌ها سیاه شود، صورت ما به نورانیت آن سپید گردد، سپاسی که ما را از آتش دردناک حق، آزاد و در جوار کرم نامتناهی‌اش جای دهد، حمد و سپاسی آنچنان که ما را با فرشتگان مقرب او همنشین سازد و در آن سرای جاوید که جایگاه کرامت همیشگی اوست با پیامبران مرسل، همدوش گرداند.

تقدیم به:

تقدیم به: ستاره پر فروغ کوثر، بانوی فصاحت و اعجاز،
سمبل کمال عقل و بردباری، تجسم عینی علم و عفاف،
قهرمان فصاحت و بلاغت، پرستار زخم‌های به‌خون‌نشسته کربلا،
تندیس صبر و وفا، آینه فاطمه‌نما،
عقیله بنی‌هاشم حضرت زینب (سلام الله علیها)

سپاسگزاری:

با تشکر از مدیریت حوزه‌ی علمیه ریحانه الرسول (سلام... علیها) سرکار خانم دکتر کرمی و کادر پژوهشی سرکار خانم ملااحمدی و استاد راهنمای محترم، سرکار خانم دکتر قنبری و تمام عزیزانی که مرا در انجام این پژوهش یاری نمودند؛ تشکر فراوان نموده و از خداوند متعال برای همه آنان توفیق روزافزون و سلامتی مسئلت می‌نمایم.

چکیده

در نظام فکری قرآن و روایات، خانواده مهم‌ترین بستر تربیت، رشد و امنیت انسان معرفی شده و سلامت آن وابسته به میزان مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر است. از سوی دیگر، بیانات مقام معظم رهبری نیز با تکیه بر آموزه‌های وحیانی، مسئولیت‌پذیری را شرط تحقق خانواده تراز اسلامی و ضامن پیشگیری از آسیب‌های اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی می‌دانند. این پژوهش با هدف تبیین مستندات قرآنی و روایی مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده و تفسیر آنها براساس رهنمودهای رهبر انقلاب، به بررسی ابعاد بینشی- معرفتی، فرهنگی و اقتصادی این مسئولیت می‌پردازد. در بخش بینشی، نقش توحید، معادباوری، ولایت‌پذیری و ارزش‌های دینی در ایجاد بنیان‌های معرفتی مسئولیت‌پذیری تبیین شده است. در بخش فرهنگی، جایگاه ادب، پرهیز از قضاوت عجولانه، صداقت، و رعایت هنجارهای سالم خانوادگی به عنوان عوامل تقویت پیوندها و کاهش تعارضات مورد توجه قرار گرفته است. در بخش اقتصادی نیز وظایفی چون نفقه، رعایت حقوق مالی، امانت‌داری و پرهیز از اسراف، در پرتو آیات و روایات و سخنان مقام معظم رهبری تحلیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت‌پذیری در خانواده، امری چندبعدی و دارای پشتوانه مستحکم قرآنی و روایی است و تحقق آن بر اساس نگاه رهبری، زمینه‌ساز شکل‌گیری خانواده امن، پایدار و دارای کارکردهای اجتماعی مؤثر خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: خانواده، روایات، قرآن، مسئولیت‌پذیری، مقام معظم رهبری.

فهرست مطالب

Contents

۱	مقدمه
۲	فصل اول
۲	کلیات، مفاهیم و مبادی تحقیق
۳	گفتار اول: کلیات تحقیق
۳	أ: بیان مسئله
۵	ب: اهمیت و ضرورت مسئله
۵	ج: اهداف تحقیق
۶	د: پیشینه تحقیق
۹	ه: سؤالات تحقیق
۹	و: فرضیه‌های تحقیق
۱۰	ز: نوع تحقیق
۱۰	ح: سازمان‌دهی پژوهش (شامل، فصل‌ها و زیر فصل‌ها)
۱۲	ط: روش تحقیق
۱۳	گفتار دوم: مفهوم شناسی
۱۳	الف: مسئولیت پذیری در لغت و اصطلاح
۱۴	ب: آشنایی با مفاهیم واژه‌های کلیدی و ارتباط آنها با یکدیگر
۱۵	ج: مفهوم خانواده
۱۸	گفتار سوم: مسئولیت پذیری در قرآن و حدیث
۱۸	الف: اهمیت مسئولیت پذیری در آیات و روایات
۲۱	ب: ضرورت مسئولیت پذیری و وظیفه شناسی
۲۲	ج: شرایط مسئولیت پذیری
۲۳	د: رابطه انسان و مسئولیت
۲۷	د: اهمیت تشکیل خانواده
۳۰	فصل دوم:

مستندات قرآنی و روایی مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر در حوزه فرهنگی با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری ۳۰

گفتار اول: تقویت اعتقادات اعضای خانواده با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری ۳۲

۱. توحید باوری ۳۲

۲. معاد باوری و فرجام اندیشی ۴۰

۳- ولایت پذیری ۴۵

گفتار دوم: تقویت باورها و ارزش های دینی برای فهم مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به

یکدیگر ۵۳

۱. عبودیت و معنویت ۵۳

۲. عفت و پاکدامنی و حیا برای تقویت و حفظ پیوند خانواده در پذیرش مسئولیت نسبت به

یکدیگر ۵۹

۳. رسیدن به مقامات معنوی و درجات انسانی؛ تقویت بصیرت و آگاهی اعضا نسبت به یکدیگر

برای مسئولیت پذیری ۶۳

فصل سوم: ۶۹

مستندات قرآنی و روایی مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر در حوزه فرهنگی با تاکید

بر بیانات مقام معظم رهبری ۶۹

گفتار اول: مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر در حوزه آداب و رسوم خانوادگی با

تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری ۷۱

۱- تاثیر رعایت ادب «قرء» بر کاهش تعارضات بین اعضای خانواده ۷۲

۲- کاهش قضاوت های عجولانه اعضای خانواده نسبت به یکدیگر ۸۰

۳- کاهش باور های غلط و تقویت مسئولیت پذیری بیشتر بین اعضای خانواده و صداقت در

گفتار و عمل ۸۴

گفتار دوم: مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر در زمینه ارتباط با یکدیگر و صلح و

با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری ۸۸

الف: خانواده به عنوان نهاد بنیادین در فرهنگ اسلامی و ایرانی ۸۸

ب: مبانی دینی و اخلاقی مسئولیت پذیری در ارتباط و صلح و ۹۰

ج: پیامدهای اجتماعی و فرهنگی مسئولیت پذیری با تاکید بر جامعه شناسی و بیانات رهبری ۹۰

فصل چهارم: ۹۳

مستندات قرآنی و روایی مسئولیت پذیری اعضای خانواده نسبت به یکدیگر در حوزه اقتصادی با تاکید
بر بیانات مقام معظم رهبری ۹۳

گفتار اول: وظایف مالی اعضای خانواده ۹۵

۱- نفقه ۹۵

۲- مهریه (سوره نساء آیه ۳۴) ۹۹

گفتار دوم: وظایف اخلاقی و فرهنگی اعضای خانواده در حوزه اقتصادی ۱۰۷

۱- رعایت حقوق مالی یکدیگر ۱۰۷

۴- حفظ اموال یکدیگر همراه با کرامت و عزت نفس یکدیگر ۱۰۹

۵- پرهیز از اسراف (تجمل گرایی و اشرافی گرایی) ۱۱۲

نتیجه گیری ۱۱۶

فهرست منابع ۱۱۷

مقدمه

نهاد خانواده در اندیشه اسلامی مهم‌ترین بستر شکل‌گیری هویت انسانی، رشد اخلاقی و تأمین امنیت فردی و اجتماعی است. پایداری و کارآمدی این نهاد، وابسته به میزان مسئولیت‌پذیری اعضای آن نسبت به یکدیگر است؛ امری که در تعالیم قرآن کریم و روایات معصومان (علیهم‌السلام) جایگاهی بنیادین دارد و در بیانات مقام معظم رهبری نیز به‌عنوان یکی از عوامل اصلی تقویت بنیان خانواده و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی معرفی شده است. در سال‌های اخیر، با پیچیده‌تر شدن روابط انسانی و گسترش تغییرات فرهنگی و اقتصادی، نیاز به بازخوانی مفهوم مسئولیت‌پذیری خانوادگی بر پایه منابع اصیل دینی بیش از گذشته احساس می‌شود. از این رو، این تحقیق در پی آن است که با بررسی مستندات قرآنی و روایی و بهره‌گیری از رهنمودهای رهبر انقلاب، ابعاد مختلف مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده را تحلیل و تبیین کند.

این پژوهش با هدف روشن ساختن گستره مسئولیت‌های اعضای خانواده در سه حوزه بینشی - معرفتی، فرهنگی و اقتصادی انجام گرفته است. روش تحقیق، تحلیلی-کتابخانه‌ای است و داده‌ها از طریق مطالعه آیات، روایات، آثار مفسران و اندیشمندان، و مجموعه بیانات مقام معظم رهبری گردآوری شده است. در روند انجام پژوهش، ابتدا مبانی نظری و ضرورت طرح مسئله مورد توجه قرار گرفت، سپس مستندات و شواهد دینی استخراج و دسته‌بندی شد، و در نهایت نتایج در قالب یک چارچوب موضوعی ارائه گردید.

ساختار پایان‌نامه به این صورت سامان یافته است: فصل نخست به کلیات اختصاص دارد؛ در فصل دوم، مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده در حوزه بینشی-معرفتی بررسی شده؛ فصل سوم به مستندات فرهنگی این مسئولیت می‌پردازد؛ و در فصل چهارم، ابعاد اقتصادی آن تحلیل شده است. امید است این پژوهش بتواند تصویری روشن از جایگاه مسئولیت‌پذیری در خانواده اسلامی ارائه دهد و راهگشای مطالعات و برنامه‌ریزی‌های تربیتی و اجتماعی امروز باشد.

نتیجه گیری

خانواده در نگاه اسلام بنیادی‌ترین نهاد تربیتی و اجتماعی است و استحکام آن بر مسئولیت‌پذیری اعضا نسبت به یکدیگر استوار است. بررسی آموزه‌های قرآنی و روایی و تحلیل آن‌ها در پرتو بیانات مقام معظم رهبری نشان داد که مسئولیت‌پذیری در خانواده، مفهومی تک‌بعدی و محدود به وظایف ظاهری نیست، بلکه ساختاری عمیق، گسترده و ریشه‌دار در سه حوزه بینشی-معرفتی، فرهنگی و اقتصادی دارد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اصلاح و تقویت نگرش‌های توحیدی، باور به معاد و فرجام‌شناسی، و پذیرش ولایت، مهم‌ترین زیرساخت‌های معرفتی ایجاد مسئولیت‌پذیری است و خانواده بدون این بنیان‌ها نمی‌تواند روابط سالم و پایدار شکل دهد. همچنین روشن شد که ارزش‌های دینی مانند عبودیت، خودسازی، حیا، صداقت، ادب و پرهیز از قضاوت‌های عجولانه نقش محوری در کاهش تنش‌ها و افزایش همدلی و تعاون میان اعضا دارند و از سوی رهبر انقلاب نیز به‌عنوان عوامل کلیدی در سلامت فرهنگی خانواده مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

در حوزه اقتصادی نیز نتایج تحقیق نشان داد که آموزه‌های دینی، مسئولیت‌پذیری مالی را یک اصل اخلاقی و الهی می‌دانند و بر عناصری همچون نفقه، رعایت حقوق مالی، امانت‌داری و پرهیز از اسراف تأکید ویژه دارند. مقایسه اهداف پژوهش با یافته‌های به‌دست‌آمده بیانگر آن است که قرآن و روایات، مجموعه‌ای دقیق و منسجم از وظایف خانواده را ترسیم کرده و بیانات رهبر انقلاب نیز این وظایف را برای جامعه امروز بازخوانی کرده و به‌صورت کاربردی تبیین نموده است. این تحقیق نشان داد که تحقق خانواده تراز اسلامی، در گرو شناخت درست مسئولیت‌ها، التزام به ارزش‌های دینی و توجه به الگوی رفتاری ارائه‌شده توسط قرآن، اهل بیت (علیهم‌السلام) و رهبری است.

فهرست منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

منابع فارسی

۱. ابن بابویه، محمد (شیخ صدوق)، خصال، ترجمه سید احمد فهری زنجانی، شیراز، انتشارات علمیّه اسلامیّه، بی‌تا.
۲. اسعدی، علیرضا، قرآن و مسأله معاد، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۱.
۳. اکبری، محمد جواد، مطلع عشق، تهران، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸.
۴. امامی، حسن، حقوق مدنی، ج ۵، تهران، کتابفروشی اسلامیّه، ۱۳۷۶ ش، ص ۲۰۲.
۵. امیرحسینی، خسرو، خانواده خوشبخت فرزندان موفق روانشناسی تربیت فرزندان (از تولد تا ازدواج)، تهران، عارف کامل، ۱۳۹۱.
۶. انصاری، عبدالله، شرح منازل السائرین، ترجمه شرح عبدالرزاق لاهیجی کاشانی، قم، انتشارات آیت اشراق، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۷. پاتنام، رابرت، بولینگ تنها: زوال سرمایه اجتماعی آمریکا، نیویورک: سایمون اند شوستر، ۲۰۰۰.
۸. پاک نژاد، رضا اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۱۶، تهران: کتابفروشی اسلامیّه، ۱۳۴۳.
۹. پاک‌نیا، م، حقوق زن و خانواده، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۱۰. پسندیده، عباس، پژوهش در فرهنگ حیا، قم، دارالحديث. پسندیده، ۱۳۸۶/۱۳۸۳.
۱۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، مقدمه عمومی علم حقوق، تهران، کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۶ ش.

۱۲. جمعی از نویسندگان، شاخص‌های سبک زندگی اسلامی. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۴
۱۳. جوادی آملی ۱۳۷۸ ۱۲۹
۱۴. جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جلال و جمال، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۷۲ ش
۱۵. _____، تسنیم (تفسیر قرآن کریم)، ج ۱۱، قم: مرکز نشر اسراء، چاپ اول، ۱۳۸۵ ش.
۱۶. _____، وحی و رهبری، تهران: انتشارات الزهرا سلام الله علیها، ۱۳۶۹، ص ۱۳
۱۷. حرانی ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، مترجم: حسن زاده، صادق، قم: آل علی (علیه السلام)، ۱۳۸۷
۱۸. حسین زاده، علی، سبک زندگی. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۳
۱۹. خسروانی، میرزا علیرضا، تفسیر خسروی، ج ۷، تهران، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۹۰ ق.
۲۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱۲، دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۳ ش.
۲۱. دورکیم، امیل، صور بنیانی حیات دینی، ترجمه باقر پرهام، تهران: نشر نی، ۱۳۸۲.
۲۲. ذوالعلم، علی، تجربه کارآمدی حکومت ولایی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۰، ص ۵۰
۲۳. رودگر، محمدجواد، «کارکردهای معنویت در عرصه‌های اجتماعی از دیدگاه مقام معظم رهبری»؛ مطالعات معنوی.
۲۴. سواری، کریم و همکاران، «بررسی دیدگاه‌های فلسفی - عقیدتی دانش‌آموزان پسر پایه سوم مقطع متوسطه شهر اهواز در مورد نماز»؛ مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
۲۵. شعیری، محمد بن محمد، جامع الاخبار، نجف: مطبعه حیدریه، بی‌تا.

۲۶. صادقی تهرانی، محمد الفرقان فی تفسیر القرآن، ج ۷، قم، انتشارات فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۸ ق.
۲۷. طباطبائی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۶، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۸۶ هـ. ش.
۲۸. _____، انسان از آغاز تا انجام، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۹.
۲۹. _____، تفسیر المیزان، مترجم: موسوی، محمد باقر، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم. دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸.
۳۰. _____، موسوی، محمدباقر (مترجم)، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش.
۳۱. علم الهدی، محمدباقر، حقوق زن در اسلام، قم: انتشارات بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۹۱ ش.
۳۲. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۵ ش.
۳۳. فرحزاد، حبیب الله، تربیت فرزند، تدوین و ویرایش اکبر اسدی، قم: نشر عطش، ۱۳۹۵
۳۴. فریحا رفیعی، خانواده پایدار عشق ماندگار، مشهد، آرسس، ۱۳۹۸.
۳۵. فقیهی، احمد، کتاب روش های تربیت اخلاقی در المیزان، انتشارات: قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول پاییز ۱۳۹۳.
۳۶. قنبری، فاطمه، مستشرقان و وحی. تهران: بیکران دانش، ۱۳۹۵
۳۷. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی - خانواده، تهران، شرکت انتشار، ۱۳۷۱ ش.
۳۸. مصباح یزدی، محمد تقی، نظریه حقوقی اسلام، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۰.
۳۹. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، تهران، صدرا، ۱۳۵۸.
۴۰. _____، ولاءها و ولایت ها، تهران انتشارات صدرا، ۱۳۹۰.

۴۱. معلوف، لويس، المنجد، ج ۱، چاپ چهارم، ترجمه محمد بندر ريگي، تهران، انتشارات ايران،.
۴۲. معين، محمد، فرهنگ فارسي، تهران، انتشارات فردوس، چاپ اول، سال ۱۳۸۱ ه.ق.
۴۳. _____، فرهنگ فارسي، ج ۱، تهران: انتشارات اميركبير، چاپ پنجم، ۱۳۷۹ ش
۴۴. _____، فرهنگ فارسي، ج ۸، چاپ سوم، تهران انتشارات امير كبير، ۱۳۷۱.
۴۵. مكارم شيرازي، ناصر، تفسير نمونه، ج ۲، تهران: دارالكتب الاسلاميه، چاپ اول، ۱۳۷۴
۴۶. _____، وديگران، تفسير نمونه، ج ۱۸، تهران، انتشارات دارالكتب الاسلاميه، ۱۳۶۶ - ۱۳۵۳.
۴۷. ناظر موسوي بجنوردي، كاظم، دائرة المعارف بزرگ اسلامي، ج ۷، تهران، حيان، ۱۳۷۵ ه.ش.
۴۸. نراقي، مولي مهدي، اخلاق اسلامي (گزیده كتاب جامع السعادات)، ترجمه سيد جلال الدين مجتبوي، تهران، حكمت، ۱۴۱۷.

منابع عربي

۴۹. ابراهيم انيس و ديگران، معجم البسيط، چاپ پنجم، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامي، ۱۴۱۶ ق.
۵۰. ابراهيم، مصطفى و ديگران، المعجم الوسيط، استانبول، دارالدعوة، ۱۹۸۹.
۵۱. ابن بابويه (شيخ صدوق)، محمد بن علي، من لا يحضره الفقيه، ج ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، ۱۴۱۳.
۵۲. ابن بابويه قمي (شيخ صدوق)، محمد بن علي، من لا يحضره الفقيه، ج ۳، قم، دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، ۱۴۱۳ ق.
۵۳. _____، اكمال الدين صدوق، ج ۲، تهران، اسلاميه، ۱۳۹۵.
۵۴. ابن حنبل، احمد، مسند حنبل، ج ۲، بيروت: دار الصادر، بي تا.

٥٥. ابن ماجه، محمد بن يزيد، سنن ابن ماجه، بشار عواد معروف، ج ١، چاپ اول، بيروت: دار الجيل، ١٤١٨ق.
٥٦. ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، بيروت: دارصادر، / قم: دارالفكر، بی تا.
٥٧. آل بحر العلوم، محمد، بلغة الفقيه، ج ٣، تهران، مكتبة الصادق، ١٣٦٢ ش.
٥٨. انصاری، مرتضی، فوايد الاصول، بيروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ١٩٩١.
٥٩. بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ج ٣، بيروت: دارالفکر.
٦٠. برقی، احمد بن محمد بن خالد، المحاسن، ج ١، قم، دار الكتب الإسلامية، ١٢٧١ ق.
٦١. بیهقی، احمد بن علی، تاج المصادر، ج ٢، چاپ هادی عالم زاده، تهران ١٣٦٦ - ١٣٧٥ ش.
٦٢. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ٢١، قم: مؤسسه آل البيت، چاپ اول، ١٤٠٩ق.
٦٣. _____ وسائل الشیعه، ج ٢١، قم: مؤسسه اهل البيت، ١٤١٦.
٦٤. الحسنی، هاشم معروف، الولاية و الشفعة و الاجارة فی الفقه الاسلامی فی ثوبه الجديد، بيروت، دارالقلم، بی تا،
٦٥. حلی، اسدی، جمال الدین، احمد بن محمد، المذهب البارع، ج ٣، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ١٤٠٧.
٦٦. حمیری قمی، ابوالعباس، قرب الإسناد، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث، بی تا.
٦٧. خمینی، روح الله، تحریر الوسیله. ج ٢. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ١٤٠٣ق.
٦٨. راغب اصفهانی، محمد بن حسین، المفردات فی غریب القرآن، تهران، آرایه ١٣٨٧، ق.
٦٩. رشید رضا، محمد، رشید، محمد، تفسیر المنار، بيروت، دارالمعرفة، ١٣٩٣ ق.

٧٠. زمخشري، محمود بن عمر، الكشف عن حقائق غوامض التنزيل و عيون الأقاويل
في وجوه التأويل، ج ١، بيروت، دار الكتب العلمية، ١٤١٥.
٧١. طباطبائي، محمد حسين، الميزان في تفسير القرآن، ج ٤، ١٦، قم: دفتر انتشارات
اسلامی جامعه مدرسين حوزه علميه قم، ١٤١٧.
٧٢. الطبرسي، فضل بن الحسن، مجمع البيان في تفسير القرآن، ج ١، ٥، بيروت، دار
المعرفة، ١٤٠٨ ق.
٧٣. _____، الاداب الدينية للخزانة المعينية، ترجمه احمد عابدي،
انتشارات زائر، بی تا، ص ١٩٩
٧٤. _____، مجمع البيان في تفسير القرآن، ج ٣، چاپ سوم، تهران: ناصر
خسرو، ١٣٧٢ ش.
٧٥. الطبري، محمد بن جرير، تفسير الطبري، ج ٨، قاهره، دار المعارف، بی تا.
٧٦. طريحي، فخر الدين، مجمع البحرين، بی جا، مكتبة نشر الثقافة الاسلاميه، ج ٣، چاپ
دوم، ١٤٠٨ ق.
٧٧. الطوسي، محمد بن الحسن، المبسوط في فقه الامامية، ج ٦، تهران، مكتبة مرتضويه،
١٣٨٨ ق.
٧٨. عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسير نور الثقلين، ج ٨، ص ٤٠٨، قم:
اسماعیلین، ١٣٧٠.
٧٩. الفيروز آبادی، محمد بن یعقوب، القاموس المحيط، ج ٤، بيروت، دارالجيل، بی تا.
٨٠. قرشي، علي اكبر، قاموس قرآن، ج ٥، تهران، دارالكتاب الاسلاميه، ١٣٧١.
٨١. كاشاني، فتح الله، تفسير منهج الصادقين في الزام المخالفين، ج ١٠، تهران، انتشارات
اسلامی، چاپ دوم، سال ١٣٤٤ ش.
٨٢. كليني، محمد بن يعقوب. الكافي، ج ٥، ٦، تهران: دارالكتب الاسلاميه، ١٣٦٥
٨٣. متقى هندی، علاء الدين، كنز العمال في سنن الاقوال و الافعال ج ١٦، بيروت: مؤسسه
الرساله،

۸۴. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۲، چاپ دوم، بیروت: موسسه الوفا، ۱۴۰۳ق.
۸۵. _____، بحارالانوار، ج ۷۲، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ ه.ق،
۸۶. _____، بحارالانوار، ج ۱۰۴، چ ۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳
۸۷. المشکینی، علی، مصطلحات الفقه، قم، نشرالهادی، ۱۳۷۷ ش.
۸۸. الموسوعة الفقهية: ۷۵/۳۴؛ الموسوعة الفقهية، کویت وزارة الاوقاف الشؤون الاسلامیه، ۱۴۱۶ ق.
۸۹. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرایع الإسلام، ج ۳۱، چاپ هفتم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ق.
۹۰. النجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۲۶، بیروت، داراحیاء التراث العربی، بی تا.
۹۱. _____، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۳۱، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۳۶۷ق.
۹۲. النراقی، احمد، عوائد الایام، ج ۱۵، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۳۷۵ ش
۹۳. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۵، ناشر: آل البيت عليهم السلام الاحیاء التراث، بیروت لبنان، ۱۴۰۸ ه.ق.

مقالات

۹۴. حاجیلو فتانه؛ فاطمه گلابی، رنجگر قلعه کندی، بهمن. «رابطه‌ی قضاوت اخلاقی و پایبندی اعتقادی با گسست در نهاد خانواده»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، سال ۱۲، شماره ۲ (پیاپی ۴۱) تابستان ۱۴۰۲. DOI: 10.22108/srsp.2023.138598.1924
۹۵. طرقي اردکاني، حمیده، «مفهوم شناسی عفاف»، فرهنگ پویا پاییز ۱۳۸۹ شماره ۱۸
۹۶. گلی، مهرناز، نقش والدین در پرورش عزت نفس فرزندان و سلامت معنوی آنان از دیدگاه اسلام. تاریخ پزشکی، ۱۳۹۴، شماره ۲۵.

۹۷. گیتی‌پسند، زهرا، خدیجه آرین و ابوالفضل کرمی، اثربخشی درمان راه‌حل محور بر

کاهش تعارضات والد - فرزندی در نوجوانان دختر. پژوهش‌های مشاوره. ۱۳۸۷

ش، شماره، ۲۷.

۹۸. منتقمی، فروزان مصطفی، تبیین نظری محبت و دوستی در اندیشه اخلاقی ابن

مسکویه. پژوهش‌های فلسفی - کلامی، ۱۳۹۱، شماره ۵۱.

۹۹. وفایی، محمد، فقه و حقوق خانواده، مجله ندای صادق، سال شانزدهم، پاییز و

زمستان ۱۳۹۰، شماره ۵۵

بیانات رهبری

۱۰۰. بیانات رهبری در تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۶

۱۰۱. بیانات در دیدار با خانواده‌ها، ۱۳۹۵

۱۰۲. بیانات در دیدار پرستاران و خانواده شهدای سلامت ۱۴۰۰/۹/۲۱

۱۰۳. بیانات در دیدار جمعی از بانوان، ۱۳/۰۴/۱۳۸۶

۱۰۴. بیانات در دیدار جمعی از زنان، ۱۳۷۸/۱۲/۲۲

۱۰۵. بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه ۱۳۹۸/۰۴/۰۵

۱۰۶. بیانات در دیدار مسئولان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۲۳/۰۲/۱۳۷۷

۱۰۷. بیانات رهبری ۱۳۹۱/۰۷/۲۳

۱۰۸. بیانات رهبری ۱۳۹۱/۰۷/۲۳

۱۰۹. بیانات رهبری در تاریخ ۱۳۸۴/۳/۲۵

۱۱۰. بیانات رهبری در تاریخ ۱۳۶۶/۰۶/۳۱

۱۱۱. بیانات رهبری در تاریخ ۱۳۶۶/۰۶/۳۱

۱۱۲. بیانات رهبری در تاریخ ۷۶/۱۱/۴

۱۱۳. بیانات رهبری در تاریخ ۷۶/۱۱/۴

۱۱۴. بیانات رهبری در تاریخ ۱۳۸۶/۸/۶

۱۱۵. بیانات رهبری در خطبه عقد ۱۱/۱۲/۱۳۷۳

۱۱۶. بیانات رهبری در خطبه عقد ۲/۹/۱۳۷۳ و ۲۴/۱/۱۳۷۸
۱۱۷. بیانات رهبری در خطبه عقد ۱۰/۲/۱۳۷۵
۱۱۸. بیانات رهبری در خطبه عقد ۵/۸/۱۳۷۵ و ۱۸/۶/۱۳۷۶
۱۱۹. بیانات رهبری در خطبه عقد ۲۸/۶/۱۳۷۹
۱۲۰. بیانات رهبری در خطبه عقد مورخه ۱۳/۲/۱۳۷۲
۱۲۱. بیانات رهبری در خطبه عقد مورخه ۵/۸/۱۳۷۵
۱۲۲. بیانات رهبری در خطبه عقد مورخه ۲۲/۱۲/۱۳۷۸
۱۲۳. بیانات رهبری در مجمع عمومی سازمان ملل؛ ۱۳۶۶/۰۶/۳۱.
۱۲۴. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با خانواده‌ها، ۱۳۹۵
۱۲۵. بیانات در تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۴
۱۲۶. بیانات در تاریخ ۱۳۸۰/۰۴/۰۵
۱۲۷. بیانات در تاریخ ۱۳۷۰/۰۷/۲۵

سایت‌های اینترنتی

۱۲۸. پایگاه اطلاع‌رسانی تبیان؛ «سیره شهید بهشتی»؛ ۱۳۸۹/۰۴/۰۷، کد خبر: ۱۲۸۶۷۲.
۱۲۹. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی خامنه‌ای؛ از فرصت
عرفه استفاده کنیم؛ ۱۳۹۳/۰۷/۲۰-
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=27789>
۱۳۰. ویکی‌پدیا

<https://fa.wikipedia.org/wiki/>